

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 marca 2018 roku Sąd Rejonowy w Radomiu zasądził od T. K. na rzecz (...) S.A. z siedzibą w S. kwotę 10.200 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 9 czerwca 2015 roku do dnia zapłaty, przy czym od dnia 1 stycznia 2016 roku z odsetkami ustawowymi za opóźnienie oraz kwotę 4.127 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3.600 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego.

Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia:

Wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2002 roku Sąd Okręgowy w Kielcach w sprawie I C 2675/01 zasądził od (...) S.A. z siedzibą w S. na rzecz T. K. rentę alimentacyjną w kwocie 300 zł miesięcznie płatną od dnia 1 października 2000 roku. Renta została przyznana na podstawie art. 446 § 2 k.c. wobec śmierci w wypadku drogowym J. K. (1), na którym ciążył ustawowy obowiązek alimentacyjny względem syna T. K.. T. K. przekazywał do (...) S.A. z siedzibą w S. informacje o dochodach. PIT 37 za rok 2014 został dostarczony w dniu 25 maja 2015 roku, (...) i PIT 11 za 2012 rok oraz zaświadczenie o dochodach za 2013 rok zostały złożone w dniu 18 listopada 2013 roku. Ubezpieczyciel pismem z dnia 6 listopada 2013 roku został poinformowany, że uprawniony od dnia 1 sierpnia 2012 roku zatrudniony jest w Areszcie Śledczym w G. z wynagrodzeniem netto 2.121,43 zł. Wiedział również, że pobiera rentę rodzinną (1.323,97 zł we wrześniu 2013 roku), a w latach 2010-2014 był słuchaczem w (...) w R.. T. K. miał roczną przerwę w studiach z powodu podjęcia pracy. Naukę kontynuował po uzyskaniu zgody na indywidualny tok nauczania. Od października 2014 roku studiował resocjalizację i profilaktykę społeczną w wyższej Szkole Handlowej w R.. (...) S.A. z siedzibą w S. przekazywało T. K. rentę w okresie od dnia 1 października 2000 roku do dnia 31 maja 2015 roku. Pismem z dnia 29 maja 2015 roku (...) S.A. z siedzibą w S. wezwało T. K. do zapłaty kwoty 10.200 zł jako nienależnie otrzymanej renty alimentacyjnej za okres od 1 sierpnia 2012 roku do dnia 31 maja 2015 roku. (34 miesiące po 300 zł). W

uzasadnieniu pisma podano, że T. K. w dniu 1 sierpnia 2012 roku podjął pracę jako funkcjonariusz Służby Więziennej w Areszcie Śledczym w G. z wynagrodzeniem miesięcznym netto 2.121 zł. Oprócz tego otrzymywał rentę rodzinną z ZUS w wysokości około 1.200 zł. Obowiązek alimentacyjny zmarłego ojca wygasł z dniem podjęcia przez T. K. pracy. W odpowiedzi z dnia 9 czerwca 2015 roku T. K. odmówił zapłacenia kwoty 10.200 zł. Wyjaśnił, że obowiązek zapłaty renty wynika z prawomocnego wyroku i nie został uchylony. Ponadto ubezpieczyciel od 2012 roku wiedział o podjęciu przez uprawnionego zatrudnienia. Wyrokiem z dnia 26 sierpnia 2016 roku Sąd Rejonowy w Szydłowcu w sprawie I C 2675/01 uchylił z dniem 1 sierpnia 2012 roku obowiązek (...) S.A. z siedzibą w S. płacenia na rzecz T. K. renty w wysokości po 300 zł miesięcznie płatnej do 10-go dnia każdego miesiąca. Sąd Rejonowy stwierdził, że powód zobowiązany był do uiszczania na rzecz pozwanego renty, a jego obowiązek był stwierdzony prawomocnym wyrokiem Sądu i był wykonywany do dnia 31 maja 2015 roku. Obowiązek ten został uchylony wyrokiem Sądu Rejonowego w Szydłowcu z dnia 26 sierpnia 2016 r. w sprawie I C 274/15 z datą wsteczną tj. od dnia 1 sierpnia 2012 roku. Na skutek wyroku uchylającego renta zapłacona w okresie od 1 sierpnia 2012 roku do 31 maja 2015 roku stała się świadczeniem nienależnym, ponieważ odpadła podstawa świadczenia. Sąd Rejonowy przytaczając orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące treści art. 409 k.c. wyraził pogląd, iż brak wzbogacenia następuje tylko wtedy, gdy zużycie korzyści nastąpiło bez surogatu i bez żadnej korzystnej zmiany w innej części majątku wzbogaconego, tj. gdy nie ma żadnej różnicy między obecnym stanem majątku a stanem, który by istniał, gdyby nie doszło do bezpodstawnego wzbogacenia. Strona, która powołuje się na zużycie uzyskanych korzyści powinna wykazać fakt bezproduktywnego zużycia korzyści, co najmniej uprawdopodobnienia poniesionych wydatków konsumpcyjnych. Renta zapłacona pozwanemu w okresie 34 miesięcy w wysokości po 300 zł wyniosła łącznie 10.200 zł. Renta ta otrzymywana przez pozwanego w okresie od 1 sierpnia 2012 roku nie była jedynym źródłem utrzymania pozwanego. W tym okresie pozwany pobierał również wynagrodzenie za pracę w wysokości 2.121,43 zł oraz rentę rodzinną w wysokości 1.323,97 zł. W ocenie Sądu Rejonowego, dochody te nie pozwalają na uznanie, że renta w kwocie 300 zł tylko ze względu na swój charakter była w całości przeznaczona na zaspokojenie bieżących potrzeb pozwanego oraz jego małżonki. Pozwany nie przedstawił żadnych dowodów, które chociażby uprawdopodobniły zużycie korzyści bez jakiegokolwiek wzbogacenia. Natomiast odnośnie tego, czy pozwany powinien być liczony do obowiązków zwrotu renty Sąd Rejonowy uznał,

że pozwany takiej powinności nie miał. Świadczenie otrzymywał na podstawie prawomocnego wyroku. Pismem z dnia 29 maja 2015 roku został wezwany do zapłaty kwoty 10.200 zł tytułem świadczenia nienależnego. Dopiero w tym piśmie został poinformowany, że skoro pracuje od dnia 1 sierpnia 2012 roku, to świadczenie mu się nie należy. Wcześniej pomimo składania dokumentów potwierdzających zatrudnienie oraz wysokość dochodów ubezpieczyciel nie kwestionował prawa pozwanego do renty. Dopiero wiedza o toczącym się postępowaniu sądowym w przedmiocie uchylecia obowiązku stworzyła obiektywny stan powinności liczenia się z możliwością obowiązku zwrotu. Reasumując pozwany pobierając rentę za sporny okres nie musiał liczyć się z koniecznością jej zwrotu. Nie zwalnia to jednak pozwanego z obowiązku wykazania, że uzyskaną korzyść majątkową definitywnie zużył. Pomimo podnoszenia takich twierdzeń pozwany nie przedstawiał żadnego dowodu na tę okoliczność, a nawet nie wnosił o dopuszczenia takiego dowodu.

Z tych powodów Sąd Rejonowy uwzględnił powództwo. Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy wskazał przepis art. 410 § 1 k.c. w związku z art. 405 k.c. O odsetkach orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. O kosztach procesu orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 2 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając wyrok w całości. Zarzucił:

- obrazę art. 411 pkt 1 k.c. i art. 316 k.p.c., poprzez pominięcie regulacji art. 411 pkt 1 k.c. i nie przeprowadzenie w tym zakresie jakichkolwiek rozważań i ustaleń, mimo treści zawartych w materiale dowodowym, co jest równoznaczne z obrazę art. 316 k.p.c. Zdaniem skarżącego, powód spełniając świadczenie w postaci renty wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany bowiem otrzymał dokumenty podatkowe pozwanego za lata 2012-2104 a o uchylenie obowiązku rentowego wystąpił dopiero w sprawie I C 274/15 Sądu Rejonowego w Szydłowcu, do tego czasu spełniał świadczenie bez zastrzeżenia jego zwrotu i dlatego w myśl art. 411 pkt 1 nie może żądać zwrotu świadczenia;

- naruszenie art. 228 § 1 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie, że okoliczności zwiększonych i całkowicie zużytych, bez pozostawienia materialnego substratu, wydatków pozwanego, w okresie istotnym dla rozstrzygnięcia i objętym żądaniem powoda, związanych z zawarciem związku małżeńskiego i kontynuowaniem nauki poza miejscem zamieszkania, nie wymagają dowodu jako fakty powszechnie znane - notoryczne, o jakich mowa w art. 228§1 k.p.c.

Wskazując a powyższe wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna.

Sąd Okręgowy podziela ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, z tym jednak zastrzeżeniem, iż jak to wynika z wyjaśnień pozwanego (k.87 verte), T. K. zawarł związek małżeński dopiero w dniu 15 maja 2016 roku, a zatem po upływie roku od dnia kiedy powód zaprzestał wypłacania na jego rzecz renty w wykonaniu obowiązku wynikającego z wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 30 kwietnia 2002 roku w sprawie I C 2675/01. Zatem w okresie od 1 sierpnia 2012 roku do 31 maja 2015 roku nie posiadał na swoim utrzymaniu żony. Pozostałe ustalenia Sądu Rejonowego są prawidłowe i bezsporne.

Odnosząc się do zarzutów apelacji w pierwszej kolejności podnieść należy, że podstawą prawną roszczenia powoda w sprawie niniejszej jest przepis art. 410§ 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Zgodnie z treścią art. 405 k.c. kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe do zwrotu jej wartości. Przepis ten stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego (art. 410§1 k.c.). W świetle art. 410§2 k.c. świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia.

W sprawie niniejszej bezspornym jest, iż (...) S.A. z siedzibą w S. uiszczało na rzecz T. K. rentę alimentacyjną w kwocie 300 zł miesięcznie w okresie od 1 sierpnia 20 października 2000 roku do 31 maja 2015 roku na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 30 kwietnia 2002 roku wydanego w sprawie I C 2675/01. Prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Szydłowcu z dnia 26 sierpnia 2016 roku wydanym w sprawie I C 274/15 uchylono z dniem 1 sierpnia 2012 roku obowiązek powoda płacenia na rzecz pozwanego renty w kwocie 300 zł miesięcznie zasądzonej w sprawie I C 2675/01 Sądu Okręgowego w Kielcach. Zatem powód uiszczał na rzecz pozwanego świadczenie w okresie od 1 sierpnia 2012 roku do

31 maja 2015 roku w oparciu o prawomocny wyrok sądu stwierdzający jego obowiązek w tym zakresie. Podstawa prawna świadczenia renty przez (...) S.A. z siedzibą w S. na rzecz T. K. odpadła z chwilą uchylecia tego obowiązku z dniem 1 sierpnia 2012 roku wyrokiem Sądu Rejonowego w Szydłowcu wydanym w dniu 26 sierpnia 2016 roku. Okoliczność ta ma istotne znaczenie dla możliwości zastosowania przepisu art. 411 pkt 1 k.c. w sprawie niniejszej. W świetle tego przepisu nie można żądać zwrotu świadczenia jeżeli spełniający świadczenie wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany, chyba że spełnienie świadczenia nastąpiło z zastrzeżeniem zwrotu albo w celu uniknięcia przymusu lub w wykonaniu nieważnej czynności prawnej. Wbrew zarzutom apelacji w sprawie niniejszej przepis art. 411 pkt 1 k.c. nie znajduje zastosowania. Przesłanką zastosowania art. 411 pkt 1 k.c. jest spełnienie świadczenia, które może być uznane za nienależne oraz wiedza spełniającego świadczenie o braku zobowiązania. Rozwiązanie to uniemożliwia skuteczne wystąpienie o zwrot świadczenia, gdy solvens wiedział, że nie ma obowiązku świadczenia, a ochronie podlega wyłącznie wtedy, gdy był w błędzie co do obowiązku świadczenia. Wyłączenie na podstawie art. 411 pkt 1 k.c. nie odnosi się do wszystkich kondykcji, wiedza bowiem o braku zobowiązania, czyli o podstawie prawnej odnosi się do chwili świadczenia, natomiast nie dotyczy sytuacji, w której w czasie świadczenia nie ma podstawy prawnej a ma ona powstać w chwili osiągnięcia zamierzonego i znanego stronom celu (*condictio ob rem*) albo późniejszego odpadnięcia podstawy prawnej (*condictio causa finita*). Konstrukcja tych kondykcji wyklucza zastosowanie art. 411 pkt 1 k.c., który ze względu na przesłankę wiedzy o braku zobowiązania oraz wyłączenie zastosowania w odniesieniu do *condictio sine causa* reguluje obowiązek zwrotu świadczenia tylko w odniesieniu do kondykcji *indebiti* (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2018 roku w sprawie V CSK 215/17). Strona powodowa w okresie od 1 sierpnia 2012 roku do 31 maja 2015 roku spełniała świadczenie rentowe na rzecz powoda w oparciu o prawomocny wyrok sądu. Podstawa prawna świadczenia odpadła dopiero po uchyleciu tego obowiązku wyrokiem z dnia 26 sierpnia 2016 roku. Nie można zatem zasadnie zarzucić powodowi, że spełniając świadczenie wiedział, że nie był do niego zobowiązany. Niezależnie bowiem od tego, że pozwany dostarczył powodowi informacje o swoich zarobkach oraz innych dochodach powód wypełniał obowiązek zapłaty renty wynikający z prawomocnego wyroku sądu. Do czasu, gdy obowiązek ten nie został uchylony mógł być realizowany w drodze przymusu (egzekucji). Ponadto obowiązek zapłaty renty zasądzonej wyrokiem Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 30 kwietnia 2002 roku wydanym w sprawie I C 2675/01 wynikał z treści art. 446§2k.c. Czas trwania tego świadczenia uzależniony był od czasu trwania obowiązku alimentacyjnego ciężącego na zmarłym o wyniku wypadku drogowego ojcu pozwanego. Tymczasem sam fakt podjęcia zatrudnienia przez uprawnionego do alimentacji nie jest jeszcze równoznaczny z wygaśnięciem obowiązku alimentacyjnego zobowiązanego do zapłaty alimentów rodzica (por. art. 133§1 i 3 k.r.o.).

Niezasadny jest zarzut naruszenia art. 228§1 k.p.c.

Norma z art. 409 k.c. statuuje zasadę obowiązku wydania korzyści w granicach aktualnie istniejącego wzbogacenia. Bezpodstawnie wzbogacony ma obowiązek wydania zubożonemu aktualnie istniejącego wzbogacenia, czyli tej korzyści, którą ma jeszcze w swoim majątku. Tylko w wypadku, gdy zobowiązany do zwrotu korzyści zużył ją lub utracił, lecz pod warunkiem, że nie jest już wzbogacony, obowiązek zwrotu korzyści wygasa. Norma z art. 409 k.c. w istotny sposób osłabia funkcję ochronną bezpodstawnego wzbogacenia dlatego nie podlega wykładni rozszerzającej. Wygaśnięcie obowiązku zwrotu następuje w przypadku zużycia lub utraty korzyści w taki sposób, że ten kto korzyść uzyskał nie jest już wzbogacony. Chodzi o takie sytuacje, kiedy zużycie korzyści nastąpiło bezproduktywnie, bez uzyskania jakiegokolwiek ekwiwalentu czy innej korzyści dla majątku wzbogaconego (por. Agnieszka Rzetacka-Gil komentarz do art. 409 k.c., lex.online.wolterskluwer.pl). W konsekwencji powszechnie w doktrynie prawa i

orzecznictwie przyjmuje się, że to na wzbogaconym ciąży obowiązek wykazania okoliczności prowadzących do wyłączenia restytucji ponieważ to on wobec roszczenia zubożonego wywodzi ustanie obowiązku restytucyjnego (por. art. 6 k.c., Dariusz Fuchs, komentarz do art. 409 k.c., lex.online.wolterskluwer.pl). Zasadne powołanie się na wygaśnięcie obowiązku wydania korzyści wymaga nie tylko udowodnienia jej zużycia, ale nadto takiego zużycia, które powoduje trwający brak wzbogacenia. Gdy korzyść stanowią sumy pieniężne - nie wystarczy samo ich wyzbycie się (por. wyrok SN z 4 kwietnia 2008r., I PK 247/07, Lex nr 465977).

Wobec powyższych rozważań zasadnie Sąd Rejonowy wskazał, iż strona pozwana nie wykazała zużycia korzyści w taki sposób, że nie jest już wzbogacona. Pozwany w toku postępowania, mimo że podnosił kwestię zużycia korzyści, nie przedstawił na tę okoliczność żadnego dowodu, chociażby dowodu z przesłuchania stron. Strona powodowa okoliczność tę kwestionowała i podnosiła, że pozwany nie udowodnił, że nie jest już wzbogacony a wyjaśnienia

pozwanego w tym zakresie były niespójne (stanowisko pozwanego, k.57). Tymczasem bezspornym w sprawie było, że pozwany w okresie od 1 sierpnia 2012 roku do 31 maja 2015 roku uzyskiwał wynagrodzenie za pracę w kwocie 2.121,43 zł netto miesięcznie oraz rentę rodzinną w kwocie 1.323,97 zł miesięcznie oprócz renty w wysokości 300 zł miesięcznie od powoda.

Przepis art. 228 §1 k.p.c. stanowi, iż fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. Przyjmuje się, że faktami powszechnie znanymi są okoliczności, zdarzenia, czynności lub stany, które powinny być znane każdemu rozsądnemu i mającemu doświadczenie życiowe mieszkańcowi miejscowości, w której znajduje się siedziba sądu. Za powszechnie znane uznaje się wydarzenia historyczne, polityczne, zjawiska przyrodnicze, procesy ekonomiczne lub zdarzenia normalnie i zwyczajnie zachodzące w określonym miejscu i czasie. W doktrynie zwraca się uwagę, iż w celu ustalenia notoryczności danej okoliczności faktycznej nie powinno być prowadzone postępowanie dowodowe. Jednakże takie fakty, aby mogły stać się elementem ustalonego stanu faktycznego sprawy, powinny być stwierdzone w celu podkreślenia ich istotności dla sprawy. Ich znaczenie procesowe polega na tym, że zwalniają strony i sąd z obowiązku ich dowodzenia (por. Andrzej Jakubecki. Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. lex.online.wolterskluwer.pl). Ocena notoryczności faktu w znaczeniu procesowym, oparta na kryterium obiektywnym, należy do sądu orzekającego (sędziego) i stron postępowania cywilnego (por. m.in. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2001 r., V CKN 349/00, LEX nr 52486; uzasadnienie wyroku SN z dnia 5 lutego 2002 r., II CKN 894/99, LEX nr 54453). Wbrew twierdzeniom apelacji nie jest faktem powszechnie znanym bezproduktywne wydawanie na utrzymanie zdrowego, młodego mężczyzny w okresie od 1 sierpnia 2012 roku do 31 maja 2015 roku kwoty ponad 3.700 złotych miesięcznie. Pozwany w żaden sposób nie wykazał w toku procesu jakie ponosił koszty swojego utrzymania i kształcenia. Dlatego nie można wykluczyć, iż uzyskiwane dochody umożliwiały mu zgromadzenie oszczędności bądź nabycie majątku, który pozostaje w dyspozycji pozwanego. Pozwany w wyjaśnieniach złożonych na rozprawie apelacyjnej przyznał, że nabył od teścia samochód osobowy na raty.

W świetle przytoczonych okoliczności należało uznać, iż apelacja jest pozbawiona podstaw faktycznych oraz prawnych, co skutkowało jej oddaleniem, o czym Sąd Okręgowy orzekł zgodnie z art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania orzeczono zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu wyrażoną w art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 99 k.p.c. Zasądzona od pozwanego na rzecz powoda kwota 1800 złotych stanowi wynagrodzenie radcy prawnego reprezentującego powoda, określone na podstawie §10 ust. 1 w związku z §2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. 2015, poz. 1804 z późniejszymi zmianami).

J. K. G. W. A. G.